

« zurück blättern vor »

PRĘGIERZ subst. m., ab 1457; auch *pręgnerz*. **1)** ‘Pfahl, an dem Verurteilte zur öffentlichen Auspeitschung angebunden und zum Tode Verurteilte hingerichtet werden’ – ‘słup, do którego przywiązywano skazanych na publiczną chłostę i przy którym ścinano skazańców’: 1457 PF V 15, STP <M> *ediastinus... dicitur genus tormenti, quod ponitur in medio ciuitatis... panna al. prangnerz (pro prangyerz)*. o 1550 LibMal 151, SPXVI *po skarany wrzendowym khtore [...] v pregyerza yawnye podyql.* o (vor 1617) 1966 Sejm białogłowski, ANTSOW 297 *Gdyby kto zwadę zaczął przy białychgłowach abo swar, powinien u pręgierza siedzieć według ich rozkazania, jako długo chcą.* o (1618) 1966 Nowy Sowiżrzał, ANTSOW 374 *Kędy służył, kijem mu dawano za myto, / Jego matkę trzy razy u pręgierza bito.* o 1694 Kulig.Her. 318, L *Katowfskie pręgierze.* o 1774 Jak.Baj. 228, L *Jeżeli się nie zjszczę pozwalam smagać mię na wieczną hańbę pod pręgierzem.* o (†1826) 1970 Ossol.Wiecz. 37 *wiele był złego na świecie nabroił; takiego złego, jakie płazem puszczają, a za mniejsze karzą pręgierzem albo szubienicą.* o (1830–1837) 1963 Magier 263 *w Rynku Starego Miasta [...] był wystawiony pręgierz, to jest słup kamienny, na nim posąg w postaci starca z brodą [...] jedną ręką trzymającego za włosy głowę ludzką świętą, a w drugiej miecz sprawiedliwości; tam winowajców piętnowano, ścinano itp.* o (1834) 1949 Słow.Kord. 170, DOR *Związanych postawi na takim pręgierzu, że wszystkie ludy wzrokiem dosięgną i plwaniem.* o (ca. 1835) 1970 Mick.Fr. 180 *w czasie [...] wóyny – byłby sąd prętki kryminalno woienny [...] ciężkie roboty [...] u pręgierza rozgi batogi kassata Szlachectw.* o (1866–1872) 1964 Czapski Pam. 48 *Privatdocent wezwał mnie na katedrę, ale mnie zdała się ona w tej chwili pręgierzem.* o vor 1908 SW *Sąd skazywał na pręgę: później u pręgnerza i pręgierza chłostał “niedobry”.* – STP, SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR (hist.). **2)** *postawić kogoś, coś pod pręgierz albo pod pręgierzem* ‘jmdn. öffentlich einer Sache bezichtigen, beschuldigen, der öffentlichen Meinung das Urteil überlassen’ – ‘obwinić, oskarżyć, napiętnować publicznie, oddać pod sąd opinii publicznej’: (1847) 1948 Ujej. K.Mar. 22, DOR *Stojąc na pręgierzu przed sądem świata, przed własnym sumieniem, przyznacie sami, że rdzę na puklerzu można zmyć tylko własnej krwi strumieniem.* o 1875–1876 Prz.Tyg.Życia 9, DOR *Lękał się za swe czyny stanąć pod pręgierzem opinii publicznej.* o (†1902) 1904 Bem Studia 35, DOR *Oburza się przeciw ni rządowi i stawia pod pręgierz podłe dworactwo zaprzędanej magnatom tłuszczy szlacheckiej.* o (1931) 1939 Górs. H.Czarn. 156, DOR *Myszę (...) że i tak stoimy wszyscy pod pręgierzem oskarżenia.* – SWIL, SW (przen.), DOR (fraz.). o **Var:** *pręgierz* subst. m., 1457 PF V 15, STP – STP, SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR; *pręgnerz*

subst. m., vor 1908 Sw – nur Sw (stp.). ◊ **Etym:** mhd. *pranger* subst. m., ‘Zwangsbehälter, in den ein Verbrecher eingeschlossen wird; Pfahl, an den er gefesselt wird’, LEX. ◊ **Konk:** *panna* subst. f., bel. seit 1457, STP, zuerst geb. CN. ↑*kak*, ↑*prega*. ◊ **Der:** *pregierzowy* adj., [hapax] (†1760) 1762–1764 Bals.Św. 386, L, zuerst geb. L. ❖ Der Pranger stand meistens vor dem Rathaus; zu den am Pranger vollzogenen Strafen gehörte auch das Brandmarken (GLOGER IV 117a, dort weitere Einzelheiten und ein Bild). Nach Magier (s.o.) fand die letzte Hinrichtung am Warschauer Altstadtmarkt 1785 statt, und bald darauf “wurde dieser Pranger aufgehoben”. In Litauen gab es offensichtlich die Institution noch später, vgl. den Beleg von (ca.1835) 1970 bei Mick[iewicz] Fr., der sich auf die Zeit um 1810–12 bezieht. Mhd. *pranger*, belegt seit 1270, das aus der mittelniederdeutschen Rechtssprache stammt, erscheint vor 1400 in Schlesien (Leobschütz–Głubczyce; GRIMM); mhd. *prange* (↑*prega*) ist die weniger häufige Form. Die Schreibweise <prang-> im Beleg von 1457 bezeichnet den kurzen Nasalvokal, woraus regelmäßig mpoln. /ɛ/ wird. Die auch von GLOGER (ibid.) zitierte Form *pregn(i)erz* ist wohl ein Schreib- oder Lesefehler (s.o. den Beleg von 1457). Vgl. ↑*prega*.

« zurück blättern vor »